

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. П. МІСІНЬКЕВИЧ

Науково-дослідний центр

"Хмельницькаагропромпродуктивність"

Досліджено економічну ефективність виробництва молока, проаналізовано вплив основних факторів та запропоновано основні шляхи її підвищення.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни важливим питанням є пошук шляхів ефективного функціонування продовольчого ринку, оскільки його стан визначає рівень забезпеченості населення продуктами харчування. Серед основної сукупності продовольчих ринків одним із найважливіших виступає ринок молока та молочної продукції.

Ефективність виробництва, як економічна категорія, відображає дію об'єктивних економічних законів, яка безпосередньо впливає на ефективність та конкурентоспроможність виробництва. В сільськогосподарському виробництві ефективність – це складне й багатогранне явище, оскільки воно вимагає поєднання і взаємодії основних факторів, а саме: робочої сили, основних засобів (продуктивної худоби), предметів праці і землі.

Через відсутність чіткої цінової політики, подорожчання матеріальних засобів ефективність виробництва молока на більшості підприємств залишається низькою. Якщо по Україні у 1990 році рівень рентабельності виробництва становив 32,2%, у 2010 році – 17,8%, то у 2012 році – лише 2,3% (по області відповідно 28,4, 13,9 та 8,6 відсотка) [2] . Цього недостатньо для ведення розширеного відтворення.

Головні причини зниження ефективності виробництва молока: зростання виробничої собівартості одиниці продукції, незабезпеченість високоякісними кормами, недостатній рівень зооветеринарної та племінної роботи, відсутність державної підтримки молочного скотарства та низька прибутковість виробництва.

Актуальність дослідження визначається об'єктивною необхідністю подолання кризових процесів, що мають місце в аграрному секторі економіки та підвищення ефективності виробництва і конкурентоспроможності молочного скотарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реформування агропромислового сектору економіки України, у зв'язку з переходом її до ринкових відносин, зумовили необхідність вибору нових методичних підходів до оцінки економічної ефективності виробництва продукції молочного скотарства.

Над питаннями розвитку молочного скотарства працювали вчені: В. Г. Андрійчук, В. І. Бойко, В. К. Збарський, М.В. Зубець, В.В. Іванишин, В. І. Мацибора, В. Я. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук, О.М. Шпичак та інші; над вдосконаленням оцінки економічної ефективності виробництва молока – С. П. Азізов, П. С. Березівський, П. К. Канінський, М.Й. Малік, С. С. Сергеев, В. Й. Шиян та інші.

Питання визначення показників ефективності молочного скотарства обговорюються в аграрній та економічній літературі і в теперішній час.

Дослідження з проблем оцінки економічної ефективності виробництва продукції молочного скотарства мають дещо розрізнений характер, причому недостатньо висвітлені саме економічні аспекти виробництва молока в ринкових умовах, а тому потребують подальших досліджень.

Мета дослідження – провести аналіз ефективності та конкурентоспроможності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами, визначити резерви та дати рекомендації щодо їх підвищення.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок впливу загальноекономічних і внутрігалузевих чинників протягом останніх двох десятиріччів в молочній галузі спостерігаються негативні процеси: зменшення обсягів виробництва молочної продукції, нестабільність закупівельних цін, нерозвиненість ринкової інфраструктури і відносин між виробниками та переробними підприємствами, зниження рівня виробництва та споживання молока і молочних продуктів.

У 2012 році, порівняно до попереднього року, на 16,5 тис. т збільшилося виробництво молока у сільськогосподарських підприємствах, однак цей приріст не перекрив зменшення молока в господарствах населення і в цілому по області допущено зменшення виробництва молока на 3,5 тис.т.

За період 2007-2012 років виробництво молока зменшилося у господарствах населення на 69,6 тис. т. Сільськогосподарські підприємства за цей період збільшили виробництво молока на 26,0 тис. т. (рис).

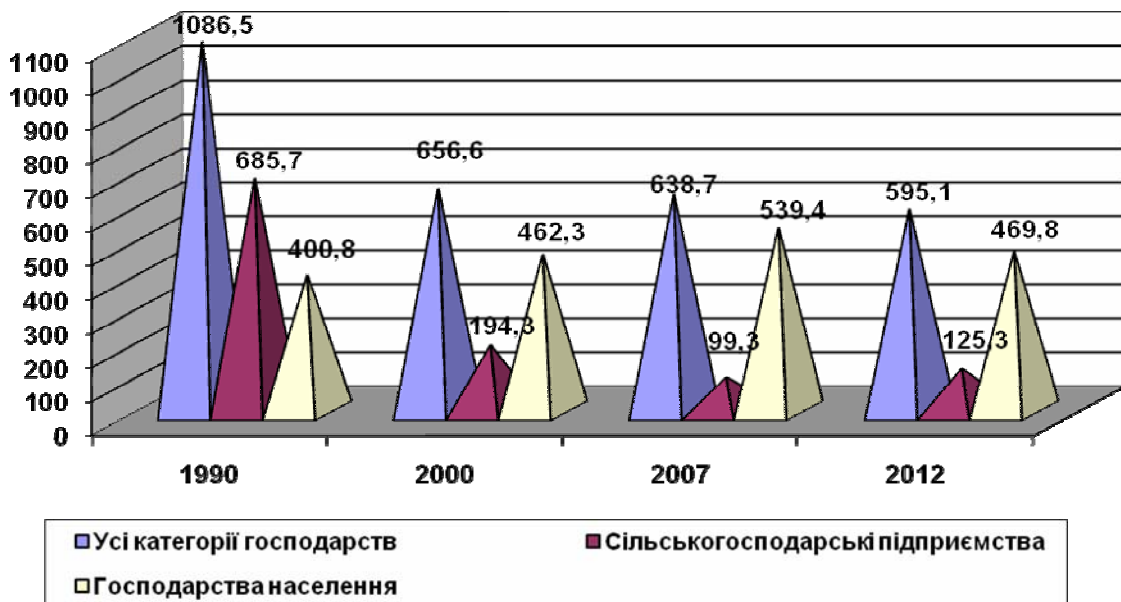

Рис. Виробництво молока у Хмельницькій області, тис. т

Виробництво молока на одну особу в області зменшилося від 714,1 кг у 1990 році до 451,5 кг у 2012 році, рівень споживання молока та молочних продуктів у перерахунку на молоко знизився від 296,7 кг у 1990 році до 240,6 кг у 2012 році.

Подальший розвиток молочного скотарства спрямований на повніше задоволення потреб населення країни в молоці і молочних продуктах на основі раціонального використання наявних природних і виробничих ресурсів. Це зумовлює необхідність визначення рівня економічної ефективності виробництва молока і вивчення її динаміки за умов різних видів господарювання і форм власності.

Досліджуючи економічну ефективність виробництва молока, використовують цілу систему показників. Найважливішими з них є: надій молока від корови, продуктивність праці, витрати кормів – ц к.од. на виробництво 1 ц молока, виробнича і повна собівартість, ціна, прибуток та рівень рентабельності (табл.1).

**Економічна ефективність виробництва молока в аграрних підприємствах
Хмельницької області за роками**

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012, +, до		2012, %, до	
				2010	2011	2010	2011
Середньорічний надій молока від однієї корови, кг	4009	4316	4774	765	458	119,5	110,8
Витрати кормів, ц к.од., на виробництво 1 ц молока	1,2	1,12	1,04	-0,16	-0,08	86,7	92,9
Виробничі витрати на 1 ц, грн	207,80	227,92	223,60	15,8	-4,32	107,6	98,1
Повна собівартість 1 ц, грн	228,97	251,06	239,05	10,08	-12,01	104,4	95,2
Середня ціна реалізації 1ц, грн	260,8	302,09	259,67	-1,13	-42,42	99,6	86,0
Прибуток від реалізації на 1 ц, грн	31,85	51,03	20,62	-11,23	-30,41	X	X
Рівень рентабельності, %	13,9	20,3	8,6	-5,3	-11,7	X	X
Рівень товарності, %	89,4	80,9	83,1	-6,3	2,2	X	X

Встановлено, що у 2012 році, порівняно з 2011 роком, в аграрних підприємствах області збільшився середньорічний надій молока від однієї корови на 458 кг, зменшилися виробничі витрати на 4,32 грн, повна собівартість продукції – на 12,01 грн, прибуток від реалізації 1 ц молока – на 30,41 гривень. За цей період рівень рентабельності зменшився на 11,7 пунктів, що зумовлено зниженням ціни реалізації.

У 2012 році витрати кормових одиниць на 1 ц молока на Хмельниччині в середньому становили 1,04 ц к.од., тоді як по Україні – 1,09 ц к.од. Зменшення витрат кормових одиниць на 1 ц молока, яке відбувалося за вказаний період, також сприяло недопущенню ще більшого зменшення рівня рентабельності.

Ефективність молочного скотарства значною мірою залежить від збільшення виходу приплоду телят на 100 корів та введення нетелей на 100 корів. Аналіз цих показників по області засвідчив, що вони нижчі ніж по Україні відповідно на 2,8 % і 3,2% та становлять 72 голови (Україна – 74) та 24,9 голови (Україна – 25,7). Введення нетелей по 12-ти областях вищі, ніж у середньому по Україні. Це свідчить про наявні резерви підвищення продуктивності корів у сільськогосподарських підприємствах.

Важливим елементом економічної ефективності є ціна реалізації молока, яка у 2012 році, порівняно з 2011 роком зменшилася на 42,03 грн, а проти 2010 року – на 1,13 грн. Ціни на молоко, в першу чергу, залежать від його якості. А тому важливим напрямом підвищення ефективності молочного скотарства є поліпшення якості молока, яке потребує забезпечення ферм необхідним устаткуванням для його охолодження й фільтрувальними засобами, кваліфікованими кадрами, підтримання належного санітарного стану у приміщеннях, забезпечення бездоганної чистоти доїльних установок і молочного посуду, своєчасне виявлення та лікування маститів у корів, дотримання правил особистої гігієни працівників тощо. У минулому році від сільськогосподарських підприємств області на переробні підприємства надійшло 85,8% молока першого ґатунку (по Україні 57,6 %), другого – 13,8 %.

На середні ціни реалізації молока впливають також канали реалізації та його кількість, а саме: переробні підприємства, оптові покупці, приватні підприємства, орендарі та інше.

Протягом останніх років намітилася тенденція до відновлення молочної галузі. Для цього реконструюються ферми, запроваджуються нові технології утримання корів, активно ведеться племінна справа. Надій на корову значною мірою залежить ще й від зооветеринарної та племінної роботи, умов утримання і догляду за тваринами, стимулювання працівників та інших факторів. Покращення зазначених показників у області дало змогу підвищити середньорічний надій молока від однієї корови, який у 2012 році склав 4774 кг.

За останні роки виробнича собівартість 1 ц молока, від якої значною мірою залежить ефективність та конкурентоспроможність молочної галузі, зростає. Для виявлення першопричин, які зумовили зростання виробничої собівартості, проаналізуємо статті витрат (табл.2).

Таблиця 2

**Витрати на виробництво молока та структура в аграрних підприємствах
Хмельницької області за елементами**

Елементи	2010 р.		2011 р.		2012 р.		ТОВ «Святець» 2012 р.		Відхилення 2012 р. до, %	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	2010	2011
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Витрати – всього	197,0	100,0	201,0	100,0	231,1	100,0	7,7	100,0	X	X
У тому числі прямі матеріальні витрати	<u>133,0</u>	<u>67,4</u>	<u>131,1</u>	<u>65,0</u>	<u>157,4</u>	<u>68,1</u>	<u>5,7</u>	<u>73,2</u>	<u>0,7</u>	<u>3,1</u>
Із них:										
корми	95,3	48,3	90,3	44,8	113,8	49,2	3,3	42,0	0,9	4,4
нафтопродукти	10,6	5,4	10,6	5,3	11,5	5,0	1,1	14,0	-0,4	-0,3
оплата послуг та робіт	7,5	3,8	7,8	3,9	7,7	3,3	0,6	7,5	-0,5	-0,6
решта матеріальних витрат	19,6	9,9	22,4	11,1	24,3	10,5	0,8	9,7	0,6	-0,6
Прямі витрати на оплату праці	<u>35,8</u>	<u>18,2</u>	<u>38,0</u>	<u>18,9</u>	<u>41,8</u>	<u>18,1</u>	<u>1,4</u>	<u>17,5</u>	<u>-0,1</u>	<u>-0,8</u>
Інші прямі і загальновиробничі витрати – всього	<u>28,4</u>	<u>14,4</u>	<u>32,2</u>	<u>16,0</u>	<u>31,9</u>	<u>13,8</u>	<u>0,7</u>	<u>9,3</u>	<u>-0,6</u>	<u>-2,2</u>
Із них:										
амортизація необоротних активів	5,5	2,8	8,5	4,2	8,4	3,6	0,03	0,4	0,8	-0,6
відрахування на соціальні	12,6	6,4	13,8	6,8	15,4	6,7	0,5	6,5	0,3	-0,1
решта інших прямих і загальновиробничих витрат	10,3	5,2	9,9	4,9	8,1	3,5	0,2	2,4	-1,7	-1,4

Як свідчать наведені у табл. 2 показники, прямі матеріальні витрати на виробництво молока у 2012 році зросли проти 2011 року на 3,1 %, проти 2010 року – на 0,7%. Найбільше зросли витрати по статті «Корми» – на 4,4% порівняно з 2011 роком та

на 0,9% порівняно з 2010 роком. Основними причинами зростання можуть бути: низька якість кормів, підвищення собівартості 1 ц к.од, купівля кормів за вищими цінами, незбалансованість кормів за перетравним протеїном та ін. Витрати на оплату праці залишаються на рівні 18-19 %, в абсолютному виразі відбувається зростання, що свідчить про покращення матеріального забезпечення працівників галузі.

Для зіставлення показників роботи галузі та окремих підприємств проаналізуємо їх по ТОВ «Святець». Тут витрати кормів становлять 42 %, що нижче середньообласних на 6-7%. Це є наслідком того, що корми виробляються в господарстві. Стосовно оплати праці, то відсоток також дещо нижчий, ніж по області.

Отже, сільськогосподарським підприємствам Хмельниччини необхідно активно працювати над зменшенням витрат виробництва, підвищенням продуктивності та якості молока, а також кожне підприємство повинно шукати надійних покупців, які платять високі ціни, є платоспроможними і фінансово стійкими.

Слід зауважити, що світова потреба молока, внаслідок зростання чисельності населення, постійно зростає. Орієнтовний прогноз на наступні 10 років – дефіцит молока у світі становитиме 5-6 млн тонн. Адже молоко – це єдиний продукт, який важливо вживати на користь здоров'ю з дитинства і до похилих років.

Висновки. Зі здобуттям України своєї частки на глобальному ринку в умовах зростання світового попиту на молоко і молочні продукти, збільшення виробництва високоякісних продуктів молочного скотарства є важливим завданням агропромислового комплексу області.

Провівши аналіз економічної ефективності виробництва молока можливо зробити висновок, що агропромисловий комплекс Хмельниччини протягом останніх років більше приділив уваги розвитку молочної галузі, підвищенню її економічної ефективності виробництва, ніж у попередніх роках.

Основними факторами, які впливають на прибутковість молока, є виробничі витрати, продуктивність та реалізаційна ціна. Цього можна досягти за рахунок дотримання нормативів витрат на одну голову та 1 центнер продукції.

Важливою складовою підвищення економічної ефективності виробництва молока є система ціноутворення. Вона повинна стимулювати зростання обсягів виробництва, поліпшення якості продукції, підтримувати рівень доходів товаровиробників, забезпечувати розширене відтворення виробництва.

Стратегічним завданням підвищення ефективності молочного скотарства є врахування економічних інтересів підприємств-учасників, перехід виробництва на інтенсивний шлях розвитку, впровадження інноваційних технологій, які зорієнтовані на раціональне використання ресурсів галузі молочного скотарства, в тому числі біологічного потенціалу тварин.

Для підвищення економічної ефективності виробництва молока в області слід організувати та розвивати “агрохолдингові формування”, що створюються на основі оренди землі потужними фінансовими структурами, банками та ін. Необхідно домогтися встановлення взаємовигідних відносин між виробниками, переробниками і реалізаторами молока та молочної продукції.

Впровадження нових технологій виробництва та систем управління якістю, підвищення кваліфікації працівників молочних ферм, удосконалення управління сільгосппідприємством, подальша реструктуризація тваринницької галузі сприятимуть поступовій стабілізації обсягів виробництва та покращенню якості молочної сировини, підвищенню її економічної ефективності. Як наслідок, відкриваються перспективи ринків збуту, у тому числі до країн Європейського союзу.

Список літератури

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник./ Андрійчук В.Г. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Демчак І.М., Перспективи розвитку та підвищення ефективності галузі молочного скотарства України / І. М. Демчак, Д. М. Микитюк, О. Л.Чижевський // Продуктивність агропромислового виробництва. –2012. – № 21. – 4,5 с.
3. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Підручник / Попович П. Я.– К. : Знання, 2008. – 630 с.
4. Паланюк Н.А. Економічний аналіз / Н. А. Паланюк, В.Т Петренко. – К. : Аграрна освіта, 2010. – 249 с.
5. Мазур Н. А. Проблеми розвитку молока продуктивного комплексу Поділля / Н. А.Мазур, Н. М Суліма // Економіка АПК. – 2011.– №12. – 32-37 с.
6. Безуглий М.Д. Стан, основні тенденції розвитку сільського господарства України протягом 2011 та напрями розвитку в 2012 році / М.Д. Безуглий, С. М. Кваша // Економіка АПК.– 2012.– №4.– 3 - 13 с.
7. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: моногр./ Саблук П.Т.– К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – С.632.
8. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2010 рік.– Хмельницький : Головне управління статистики Хмельницької області, 2011.
9. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2010 рік. – Хмельницький : Головне управління статистики Хмельницької області, 2011.
10. Сільське господарство Хмельницької області. – Хмельницький : Головне управління статистики в Хмельницькій області, 2011.– 253 с.
11. Моніторинг стану галузі тваринництва та ринку м'ясо-молочної продукції за 2011 рік. – К. : НДІ «Укראгропромпродуктивність». 2012.

Экономическая эффективность производства молока на сельскохозяйственных предприятиях Хмельницкой области

А.П. Мисинькевич

Научно-исследовательский центр «Хмельницкагропромпродуктивность»

Исследована экономическая эффективность производства молока, проанализированы причины, указаны резервы и предложены основные пути ее повышения.

Economical efficiency of milk production in the business of agriculture under Khmelnychchyna conditions

A. Misinkevych

Scientific research centre «Khmelnytskagropromproduktivnost»

Economical efficiency of milk production is researched, the reasons are analyzed, reserves are defined and the main ways of economical efficiency are offered.